

Het huwelijksformulier

*Voor Wilma
als klein bewijs van grote erkentelijkheid*

het
**HUWELIJKS
FORMULIER**

De actualiteit van het klassieke formulier

dr. W. van Vlastuin

Ĵ/groen

Het huwelijksformulier
De actualiteit van het klassieke formulier
dr. W. van Vlastuin

ISBN 9789088974038
Eerder verschenen onder ISBN 9058290085
NUR 746
c-NUR 065

Boekverzorging: Corné van der Horst

De bijbelteksten in deze uitgave komen uit de Statenvertaling
(NBG-editie 1886/2024) © Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap.

Tweede herziene uitgave, 2024
Groen, onderdeel van Jongbloed Christelijke Media – Leeuwarden
© 1999 Groen, onderdeel van Royal Jongbloed - Heerenveen
Alle rechten voorbehouden.

jongbloedmedia.nl

Inhoud

Woord vooraf	7
Woord vooraf bij de tweede druk	8
1. De historische achtergrond van het formulier	9
Kerk en staat	10
De aankondiging	12
2. De inleiding op het formulier	13
De taal van een vluchteling	13
Geen roos zonder doornen	14
De geestelijke strijd	15
God is onze Trooster	16
3. De inzetting van het huwelijk	17
Vaderlijke zorg	17
Man en vrouw	18
Het eerste huwelijk	19
Een bloem uit het paradijs	20
Een hulpje?	22
Verlaat vader en moeder	23
Is een boterbriefje nodig?	26
Wie niet trouwt, doet beter	27
Is ieder huwelijk in de hemel gesloten?	29
Jezus te Kana	32
4. De bedoeling van het huwelijk	34
Elkaar helpen	34
Trouwen of lieven?	35
Een hulp op pelgrimsreis	38
Het huwelijk als evangelisatiemiddel?	40
De kinderen	42
Vruchtbaarheid is een talent	42
Vruchtbaarheid geeft verantwoordelijkheid	45
Vruchtbaarheid als opgave	48
Opvoeden tot Gods eer	50
Rentmeester van kinderen	53

Aangaande mij en mijn huis	54
Er is verwachting voor uw nakomelingen	55
Doop en wedergeboorte	57
Reinheid; wie meent te staan	59
Liefde wacht	61
Geniet met uw vrouw	63
Onrein binnen het huwelijk?	64
Wat trekt tot onkuisheid?	65
De wil van onze ouders	66
5. De taken in het huwelijk	68
De voorzitter in het huwelijk	68
Profeet, priester en koning	70
Een christus voor de vrouw	71
Bedreigde liefde	74
Doorbreek verbittering	76
Huwelijksleven dient gebedsleven	78
Werken is ook godsdienst	80
Het bijbels rollenpatroon	81
De beste belegging	84
De Sara van de eenentwintigste eeuw	85
Onderdanigheid is een eer	86
De ongehoorzame vrouw	88
De onderdanige vrouw	90
Kleren maken de vrouw	93
6. De bevestiging van het huwelijk	96
Een plechtig moment	97
Trouw tot de dood	101
U zult niet echtbreken	102
De mening van Bucer	104
De scheidbrief	106
Een nadrukkelijke verzekering	108
Samen knielen	109
Gods belofte	112

Woord vooraf

Het huwelijk staat op veel manieren in de branding. Het verminderd besef van God in onze samenleving heeft zijn weerslag op de opvattingen over Gods geboden. Voor velen is de moraal even veranderlijk als de techniek. Zoals de computer van nu niet is te vergelijken met de eerste generatie rekenmachines, zo kunnen over twintig jaar de normen en waarden ingrijpend zijn gewijzigd. Bovendien verstaat men onder liefde vaak niet anders dan, vanuit een egocentrische houding, een gevoel waarbij een individu zich prettig voelt, terwijl het aspect van zelfverloochening en dienstbaarheid geheel is verdwenen.

Aan de christelijke gemeente gaat dit niet voorbij. De geest van de tijd sijpelt over de drempels van de kerk naar binnen. Onder christenen verschijnen veel geschriften over het huwelijk en het gezin. Te midden van deze goede lectuur is het huwelijksformulier onvergelijkbaar in eenvoud en diepte. Het is een klassiek geworden document waarin niet de opvatting van één persoon naar voren komt, maar dat de kerk heeft aanvaard als een bijbels spreken over het huwelijk. In die zin heeft het meerwaarde boven allerlei andere meer persoonlijke geschriften.

In de kerkbode van Opheusden schreef ik een aantal artikelen over het huwelijksformulier. De hoeveelheid en de aard van de reacties op de preken over het zevende gebod brachten mij tot het bundelen en bewerken van deze oorspronkelijke artikelen. Zo is deze uitleg van het huwelijksformulier ontstaan.

Ik ga in mijn uitwerking uit van de tekst die in het hervormde dienstboek beschikbaar is. Daarin heb ik enkele dingen aangepast. De volgorde van hulpwerkwoord en voltooid deelwoord is, naar de moderne schrijfwijze, omgedraaid. De verbuigingen van naamvallen zijn weggelaten. Het woordje 'gij' is 'u' geworden. Het bezittelijk voornaamwoord dat op God betrekking heeft, heb ik voorzien van een hoofdletter. In plaats van 'huisvrouw' schrijf ik liever 'vrouw'. In

teksten als Genesis 2:18, 21-22 is het beter om te schrijven 'HEERE'. Genesis 3:16 heb ik volledig weergegeven in plaats van half. Een enkele keer is een ouderwets woord of een achterhaalde spelling vervangen door een meer eigentijdse variant.

Ik wil allen dankzeggen die hebben bijgedragen aan dit geschrift. Ik denk aan mijn broer Evert, die, evenals mijn vrouw, inhoudelijk en taalkundig meelas. Ook dank ik onze huisarts, drs. J. Huisman, die vanuit medisch oogpunt heeft meegedacht.

Het is mijn bede dat we de heerlijkheid van Gods inzetting zullen zien en de boosheid die ons altijd aankleeft, opdat zo de afhankelijkheid van Christus' bloed en Geest in ons leven gestalte krijgt, voor het eerst of opnieuw. Dat is voor onze jongeren nodig, maar niet minder voor hen die reeds jaren zijn getrouwd. Nog rijker is het als we door het aardse huwelijk iets gaan ontdekken van het wonderlijke geheim tussen Christus en Zijn bruid.

Opheusden, februari 1999
W. van Vlastuin vdm

Woord vooraf bij de tweede druk

Toen de vraag kwam om opnieuw naar de tekst van dit boekje uit 1999 te kijken, verbaasde ik mij over de actualiteit van de woorden die ik 25 jaar geleden schreef. Het huwelijk lag toen onder vuur, het is vandaag niet minder. Daarom is het vandaag niet minder actueel om de woorden van het klassieke huwelijksformulier aandachtig tot ons te laten komen. Opdat we als 'priesters en levieten' in de tempel van het heilige huwelijk de weg weten en opdat we er zelf door geheiligd worden.

Wezep, juli 2024

1.

De historische achtergrond van het formulier

Waar komt ons huwelijksformulier vandaan? Evenals andere formulieren is ook dit formulier ontstaan in de tijd van de Reformatie van de kerk in ons land. Door het gebruik van een formulier wilde men de eenheid van de kerk tot uitdrukking brengen. Tevens is dit een mogelijkheid om te voorkomen dat dienaren van het Woord al te persoonlijke opvattingen zouden gaan uitdragen. Zo zijn er formulieren ontstaan voor de bediening van de Doop, het Avondmaal, de bevestiging van ambtsdragers, enzovoort. Ook het huwelijksformulier is zo tot stand gekomen.

Het huidige formulier is afkomstig uit verschillende bronnen. In de vluchtelingenkerk van Londen was een formulier in gebruik. Zowel de uit Polen afkomstige Johannes à Lasco als de Vlaamse predikant Marten Micron hebben hun aandeel hierin gehad. In de Palts had men een andere liturgie. Deze beide geschriften heeft Petrus Datheen in 1566 omgewerkt tot een nieuw formulier, dat wij nu nog kennen als ons huwelijksformulier. Nadat het in ons land was verspreid, werd het op de bekende synode van 1618-'19 in Dordrecht officieel erkend.

Als we ons proberen voor te stellen in welke tijd het is ontstaan, kunnen we ons het belang ervan indenken. De Reformatie bracht ook in de visie op het huwelijk een breuk met de kerk van Rome. De roomse kerk ziet het huwelijk als een sacrament. Het kerkelijk huwelijk is daarom volgens haar visie ook het echte huwelijk.

Kerk en staat

Om de visie van de reformatoren op het huwelijk en de sluiting daarvan beter te begrijpen, is het nuttig enige achtergrondinformatie te hebben over de huwelijksplechtigheid in de geschiedenis. In de Schrift is de algemene lijn dat de huwelijksluiting plaatsvindt als een contract tussen twee families. De vaders hebben hierin eindverantwoordelijkheid. Wel merken we dat de zoon aan de vader verzoekt om een bepaald meisje tot vrouw te vragen. Het gaat tegen de orde in als Ezaü zelf regelt met wie hij trouwt (Gen. 26:34).

Nergens in de Bijbel zien we dat er een priester nodig is om het huwelijk te sluiten. De vaders handelen en spreken ook een zegen uit over het getrouwde paar. De huwelijksluiting is een zaak van de familie. Wel zien we dat de oudsten als een soort overheid toezien op de naleving van de huwelijkswetten (Deut. 25:5-10). Het huwelijk van Boaz en Ruth wordt ook in de poort voltrokken (Ruth 4:11). Van een burgerlijke stand is echter geen sprake.

In het Nieuwe Testament zien we dezelfde lijn. Ook in de eerste eeuwen van het christendom zijn de vaders verantwoordelijk voor het huwelijk van hun zoon of dochter. Tot in de twaalfde eeuw kan er geen huwelijk worden gesloten zonder toestemming van de vader en de moeder van bruid en bruidegom.

We zien echter wel een ontwikkeling. Het wordt meer en meer de gewoonte dat de priester de zegen gaat uitspreken over het huwelijk. Vooral onder Karel de Grote en Lodewijk de Vrome neemt het belang van de kerk toe. Doordat de kerkelijke ambtsdrager steeds belangrijker wordt in de huwelijksluiting, ontstaat de indruk dat het ambt beslissend is voor de sluiting van het huwelijk. Het is niet langer de vader, die de rechterhand van de bruid legt in de rechterhand van de bruidegom, maar de priester. Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat men het huwelijk als een sacrament ging zien. Het woord 'verborgenheid' in Efeze 5:32 is in de Vulgata vertaald als *sacramentum*. Ook al is het huwelijk niet ingesteld door Christus als een sacrament en verwijst het niet naar Hem en Zijn heilswerk, het werd een sacrament. De toestemming van de ouders werd door deze ontwikkeling steeds meer overbodig. Het kerkelijk ambt besliste over de huwelijksluiting. Het sluitstuk van deze ontwikkeling

is het Concilie van Trente (1545-1563), waar werd bepaald dat een huwelijk alleen geldig is, als het ook kerkelijk is bevestigd.

De reformatoren hebben radicaal met deze opvattingen gebroken. Door het afwijzen van het huwelijk als een sacrament, werden de ouders weer belangrijker. Volgens Luther is hun toestemming van meer belang dan duizend getuigen. De kerk van de Reformatie verwijst voor de bevestiging van het huwelijk naar de overheid. Al in 1619 dringt de kerk in ons land er bij de overheid op aan dat zij zich zal bemoeien met het huwelijk van allen en niet alleen met het huwelijk van een Jood of onkerkelijke. In feite deed de predikant tevens dienst als ambtenaar van de burgerlijke stand. In ieder geval was het kerkelijk huwelijk beslissend. Vooral Voetius heeft op deze gang van zaken kritiek geleverd. Het huwelijk behoort niet bij de genade en is zeker geen sacrament, maar het behoort bij het burgerlijk leven. Het is een van de verbanden waardoor God het bestaan in de wereld mogelijk maakt.

Het feit dat de overheid het huwelijk moest sluiten, betekende niet dat men het huwelijk niet als heilig zag. Integendeel, graag sprak men over het heilige huwelijk. De overheid heeft te handelen naar Gods geboden. Zij is Gods dienaar. Aanvankelijk vindt de plechtigheid van de huwelijksluiting plaats bij de kerkdeur, omdat dit een publieke plaats is. Er is geen ambtsdrager bij. Hier wisselt men de ringen en geeft men elkaar de rechterhand. Later is men diensten gaan beleggen in de kerk, met een ambtsdrager. Toch bleef het besef levend dat de kerk niet het huwelijk bevestigt, omdat het huwelijk geen sacrament van Gods genade is. Daarom behoorde het huwelijk bij de overheid.

Eeuwenlang is de verhouding tussen kerk en staat onduidelijk gebleven. Toen rond het jaar 1810 onder Napoleon de burgerlijke stand is ingevoerd, is er meer helderheid gekomen. Kerk en staat hebben hun eigen terrein en verantwoordelijkheid. De overheid ziet erop toe dat de echtelieden niet onder druk het huwelijk ingaan, maar vrijwillig. Voor de man geldt als minimumleeftijd achttien jaar, en voor de vrouw zestien jaar. De overheid ziet er eveneens op toe dat er geen of geringe verwantschap is tussen de gehuwden. Ten slotte is het haar taak om te controleren of beide partijen ongehuwd

zijn. Onze wet staat slechts het huwelijk toe van één man en één vrouw.

Hoewel de kerkelijke bevestiging van het huwelijk voor een christen het hoogtepunt van de dag is, moeten we zeggen dat de eigenlijke huwelijksluiting op het gemeentehuis plaatsheeft en niet in de kerk. Daarom is het bijvoorbeeld niet aan te bevelen om ringen in de kerk te wisselen. In landen waar de predikant van de regering de bevoegdheid heeft gekregen om tevens als ambtenaar van de burgerlijke stand dienst te doen, ligt dit natuurlijk anders. In ieder geval geldt in ons land dat een huwelijk dat niet in de kerk is voltrokken, ook een wettig huwelijk is.

De aankondiging

In het oorspronkelijke formulier ging een afkondiging vooraf:

‘N. en N. willen zich naar Gods ordening tot de heilige huwelijkse staat begeven; daartoe begeeren zij een christelijk gebed der geheele gemeente, opdat zij deze christelijken staat in Gods naam beginnen en zaliglijk tot zijn lof voleinden mogen. En zoo iemand daartoe iets te spreken had, waardoor zulks verhinderd of opgehouden mocht worden, die brenge zulks ordelijk en bijtijds aan, of zwijge daarna, en wachte zich eenige verhindering daartegen aan te nemen.’

We zien de functie van de aankondiging. Het belangrijkste is dat het toekomstige bruidspaar niet op handen, maar op het hart gedragen zal worden in de gebeden. De publieke afkondiging maakt het huwelijk van twee mensen de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Een andere functie is dat er wettige bezwaren tegen het huwelijk kunnen worden ingebracht. Het zou kunnen dat iemand onwettig is gescheiden, of heeft samengewoond of op een andere manier onchristelijk leeft. Het klinkt misschien naar als er openbaar de mogelijkheid tot bezwaar wordt gegeven. We dienen echter ook te bedenken dat als er geen wettige bezwaren zijn, niemand daarna op dit huwelijk mag terugkomen. Als men bij uitdrukkelijke uitnodiging tot bezwaar zwijgt, is dat een teken dat de hele gemeente het huwelijk draagt.

2.

De inleiding op het formulier

Aangezien de gehuwden doorgaans veel soorten tegenspoed en kruis wegens de zonde overkomt; opdat u, N. en N., die uw echtelijke verbintenis in Gods Naam openlijk alhier in de Kerk wilt laten bevestigen, ook in uw harten verzekerd zult zijn van de zekere hulp van God in uw kruis, hoort uit het Woord van God hoe eervol de staat van het huwelijk is, en dat deze een inzetting van God is, die Hem behaagt, waarom Hij ook de getrouwen wil zegenen en bijstaan, gelijk Hij heeft beloofd; daarentegen de hoereers en overspelers wil Hij oordelen en straffen.

De taal van een vluchteling

De openingswoorden van het huwelijksformulier hebben nogal wat kritiek te verduren gekregen. Kan het formulier niet wat positiever inzetten? Is het begin van Calvijns formulier niet beter: ‘Geliefde medechristenen! Daar het huwelijk een Goddelijke instelling is, zonder welke de menselijke samenleving niet bestaan en de ware gelukzaligheid van het huiselijke leven niet onderhouden kan worden, zo hebben wij de alwijze en goedertieren God daarvoor hartelijk te danken, dat Hij, ons ten goede, deze heilrijke instelling geformeerd en onder de mensenkinderen tot heden toe in stand gehouden heeft?’

De aanhef van ons huwelijksformulier is afkomstig uit de vluchtelingengemeente van Londen. Wegens de vervolgingen moest men uit Nederland vluchten en was men asielzoeker in Engeland. Het

is te begrijpen dat het vluchten zelf de nodige zorgen meebracht en dat men ook in den vreemde niet altijd hartelijk werd behandeld. Zo is de historische achtergrond van deze sombere aanhef ons duidelijk. Dit roept een vraag op: is dit een reden om de aanhef te veranderen in tijden van voorspoed en vrijheid?

Geen roos zonder doornen

We hoeven echt niet somber te doen, om eerlijk onder ogen te zien dat gehuwden moeiten hebben, die de ongetrouwde niet kent. Ons leven is gebroken. Met 'gebroken' bedoelen we het volgende. Ook het schone huwelijksleven kent zijn schaduwzijden. 'Doorgaans' ontvangen we in het huwelijk kruis en tegenspoed. We zijn een uitzondering op de regel als het in ons leven anders is. De gehuwden moeten niet denken dat op de trouwdag het lek boven water is.

Ieder huis heeft zijn kruis en ieder hart zijn smart. Er zijn huwelijken met zonneglans en voorspoed, maar het is een zeldzaamheid. De meeste tranen op aarde zijn oudertranen. We kunnen grote zorgen hebben over de kinderen of zorgen hebben omdat we geen kinderen hebben. Ziekte en dood kunnen ons huis binnenkomen. De strijd om het bestaan kan hevig zijn of we kunnen er psychisch aan ten onder gaan. Er trouwen niet twee engelen, maar twee mensen die geneigd zijn zichzelf te zoeken. Ons formulier neemt bij de aanvang de zonde ernstig.

Het huwelijksformulier begint realistisch. Het huwelijk zelf is geen kruis, maar het bestaat niet zonder kruis. De zonde werkt ook in Gods reine gave van het huwelijk door. De Schrift zelf geeft dat ook aan: 'Doch zulken (getrouwden) zullen verdrukking hebben in het vlees; en ik spaar u.' (1 Kor. 7:28) Trouwens, in Genesis 3 lezen we hier al van: 'Tot de vrouw zei Hij: "Ik zal zeer vermenigvuldigen uw smart, namelijk van uw dracht; met smart zult u kinderen baren en tot uw man zal uw begeerte zijn, en hij zal over u heerschappij hebben (...) zo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt; en met smart zult u daarvan eten al de dagen van uw leven"' (vs. 16-17) Tegenspoed en kruis is niet verbonden met een bijzondere zonde van de echtelieden, maar met de zonde in het algemeen. En het kruis manifesteert zich in huwelijk en gezin.

De geestelijke strijd

Hier komt nog bij dat een christen moeite heeft waarvan de niet-christen niet weet. Het christenleven kent een strijd die heviger is dan de vervolging onder welke aardse vijand dan ook. Juist in tijden van welvaart moet deze strijd met alle inzet worden gestreden. Paulus spreekt daarover als hij schrijft aan de gemeente in de grote metropool Efeze. Daar woonden toen al zo'n driehonderdduizend mensen. Het was een centrum van occultisme en bijgeloof. Je zou kunnen zeggen dat de troon van de satan ook daar was.

Paulus roept de kwetsbare gemeente op om de geestelijke wapenrusting aan te doen: 'Want wij hebben de strijd niet tegen vlees en bloed, maar tegen de overheden, tegen de machten, tegen de geweldhebbers van de wereld van de duisternis van deze eeuw, tegen de geestelijke boosheden in de lucht.' (Ef. 6:12) Aangrijpend! De Heilige Geest bedoelt ons hiermee te zeggen dat de geestelijke strijd veel ernstiger is dan de strijd tussen landen en volkeren. En dan te bedenken dat deze laatste soort al zo verschrikkelijk is!

In onze eenentwintigste eeuw is deze geestelijke strijd niet minder. Integendeel. Ook wij hebben een worsteling die veel intenser is dan de strijd tegen mensen. In Openbaring 17 lezen we dat het beest en de vrouw samen strijden tegen het Lam, door te strijden tegen Zijn onderdanen. Het beest strijdt op grove wijze. Het vervolgt Gods kinderen en zet hen onder grote druk. Dat gebeurde vroeger in Rome, dat gebeurt vandaag in Soedan en China, Nigeria en Noord-Korea. Meer dan 360 miljoen (!) christenen in deze wereld hebben geen vrede. Er schijnen elk jaar wel honderdvijftigduizend christenen om hun geloof de marteldood te sterven.

De duivel kan ook anders strijden. De vrouw op het beest met haar pompeuze kleding heeft een gouden beker in haar hand. Hierin zit alles wat een christen kan aftrekken van zijn Meester. De goden van onze tijd zijn net als de afgoden van vroeger vaak in zichzelf goede dingen. Vruchtbaarheid, zon en wijn zijn goede scheppingsgaven. Als we ze echter verabsoluteren, vragen ze offers, nemen ze alle vrijheid af en vernielen ze ons ten slotte. Zo kan een christen worden verleid door geld en macht, carrière en zekerheden, seksualiteit en drank, of zelfs godsdienst.